

Õiguskantsler

Katrin Vellet
Esimees
Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Koda

Teie nr
Meie 24.10.2024 nr 7-6/241237/2406214

info@kpkoda.ee

Rivo Reitmann
Direktor
Registrite ja Infosüsteemide Keskus
rik@rik.ee

Usaldusisikuks kandideerija karistusandmete kohta karistusregistrile päringu tegemine ja karistusandmete väljastamine

Lugupeetud esimees
Lugupeetud direktor

Õiguskantsleri poole pöördus avaldaja kaebusega, et Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Koda küsis karistusregistrist tema karistusandmeid (sh kustutatud ja arhiivitud andmeid), kuigi ta ei olnud esitanud taotlust enda kandmiseks usaldusisikute nimekirja.¹ Avaldaja hinnangul ei järginud ka karistusregistri töötleja õigusakte, sest väljastas kojale tema kustutatud ja arhiivitud karistusandmed.

Täna Registrite ja Infosüsteemide Keskust ning Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Koda selgituste eest.² Ühtlasi täna Registrite ja Infosüsteemide Keskust, et ta on menetluse käigus juba jõudnud järeldusele, et Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Kojal ei olnud õigust teha karistusregistrile päringuid kustutatud ja arhiivitud karistusandmete kohta.

Leian, et Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Koda tegi päringu karistusandmete (sh kustutatud ja arhiivitud karistusandmete) kohta õigusvastaselt. Ka Registrite ja Infosüsteemide Keskus toimis õigusvastaselt, sest edastas avaldaja kustutatud ja arhiivitud karistusandmed ilma õigusliku aluseta Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Kojale.

---

¹ See mure võib puudutada ka teisi inimesi peale avaldaja. Registrite ja Infosüsteemide Keskuse 13.09.2024 kirja kohaselt tegi Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Koda 09.05.2024 Registrite ja Infosüsteemide Keskusele päringu, milles palus andmeid 20 usaldusisikuks kandideerija, sh avaldaja karistusandmete kohta.

² Registrite ja Infosüsteemide Keskuse 13.09.2024 kiri. Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Koda andis 17.09.2024 kirjas teada, et jääb avaldajale 03.07.2024 vastuses antud selgituste juurde, et avaldaja karistusandmete (sh kustutatud ja arhiivitud karistusandmete) töötlemine oli õiguspärane.

Karistusandmete töötlemise õiguslik raamistik

1. Usaldusisik nõustab ja abistab füüsilist isikut maksejõuetusmenetluses. Usaldusisik aitab võlgnikul muu hulgas välja selgitada tema majandusliku olukorra ja valida õige menetlusliigi (pankroti-, kohustustest vabastamise või võlgade ümberkujundamise menetlus; vt [füüsilise isiku maksejõuetuse seaduse](#) (FIMS) § 53). Usaldusisikuna tohib tegutseda ainult see inimene, kes on kantud usaldusisikute nimekirja (FIMS § 58 lg 1).

2. Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Kojal (KPK) on põhimõtteliselt õigus teha usaldusisikuks kandideerija kehtivate ja arhiivimata karistusandmete kohta päringuid karistusregistrile. Karistusandmeid edastab Registrate ja Infosüsteemide Keskus (RIK) kui karistusregistri volitatud töötleja. Nii KPK kui ka RIK peavad inimeste karistusandmete töötlemisel silmas pidama [isikuandmete kaitse üldmäärust](#)³ (art 4 p-d 1, 2 ja 7, art-d 2 ja 3).

3. Isikuandmeid tuleb töödelda õiguslikul alusel ja sellega kooskõlas, järgides isikuandmete töötlemise põhimõtteid. Seejuures tuleb riigisisest õigust tõlgendada ja kohaldada kooskõlas isikuandmete kaitse üldmäärusega (Riigikohtu 26.09.2022 otsus nr [3-20-1449](#), p 22).

4. Tavaliste isikuandmete töötlemise õiguslikud alused on sätestatud isikuandmete üldmääruse artiklis 6. Ka süüteoasjades süüdimõistvate kohtuotsuseid ja süütegusid või nendega seotud turvameetmeid puudutavaid isikuandmeid töödeldakse isikuandmete kaitse üldmääruse artikli 6 lõike 1 alusel. Isikuandmete kaitse üldmääruse järgi on selliste andmete töötlemine võimalik ainult ametiasutuse järelevalve all või siis, kui töötlemine on lubatud liidu või liikmesriigi õigusega, milles on sätestatud asjakohased kaitsemeetmed andmesubjektide õiguste ja vabaduste kaitseks (isikuandmete kaitse üldmääruse art 10).

5. Karistusandmete töötlemist reguleerib [karistusregistri seadus](#) (KarRS). KarRS-i järgi saab igaüks teha päringuid karistusregistrile enda ja teiste inimeste karistusandmete kohta. Teiste inimeste kohta andmete küsimisel tuleb päringus kinnitada, et karistusandmetega tutvumiseks on olemas õiguslik alus (KarRS 15 lg 1). Registri arhiivis asuvaid andmeid väljastatakse päringu põhjal, milles tuleb märkida andmete saamise õiguslik alus (KarRS § 20 lg 2). Registri arhiivi andmeid väljastatakse KarRS-is sätestatud tingimustel ja korras (KarRS § 15 lg 3).

6. KPK ülesanne on pidada usaldusisikute nimekirja ([kohtutäituri seaduse](#) § 78 p 4). KPK kutsekogu otsustab, kas usaldusisikuks kandideerija saab kanda usaldusisikute nimekirja (FIMS § 58 lg 4 lause 2). KPK ei saa kanda usaldusisikute nimekirja inimest, kellel on karistus tahtlikult toimepandud kuriteo eest (FIMS § 58 lg 5 p 1). Kõnealusel juhul vastab isikuandmete töötlemise alus isikuandmete kaitse üldmääruse art 6 lg 1 p-le e (isikuandmete töötlemine on vajalik avalikes huvides oleva ülesande täitmiseks).

7. RIK on karistusregistri volitatud töötleja (KarRS § 4). Registri andmed väljastatakse registriteatena, milleks on registri väljavõte, teatis, et inimest ei ole registrisse kantud, või teatis, et inimesel puudub kehtiv karistus, kui tema kohta on registris üksnes registri arhiivi andmed (KarRS § 18 lg 1). RIK peab hindama, kas päringu tegijal on õiguslik alus andmeid saada, sest ta vastutab ilma õigusliku aluseta andmete väljastamise või neile juurdepääsu andmise eest. RIK puhul vastab isikuandmete töötlemise alus isikuandmete kaitse üldmääruse art 6 lg p-dele c ja e

---

³ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 27. aprilli 2016 määrus (EL) 2016/679 füüsiliste isikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise ning direktiivi 95/46/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta.

(isikuandmete töötlemine on vajalik seadusjärgse kohustuse täitmiseks ja avalikes huvides oleva ülesande täitmiseks).

8. Isikuandmete töötlemiseks õigusliku aluse olemasolu ei tähenda siiski seda, et isikuandmete töötlemine on igal konkreetsel juhul õiguspärane. Töötlemine kui toiming peab olema õigusliku alusega ka kooskõlas. Teisisõnu, lisapiirangud võivad tuleneda õiguslikust alusest enesest, samuti isikuandmete kaitse üldmääruse artikli 5 lõikes 1 sätestatud töötlemise põhimõtetest (vt Riigikohtu 26.09.2022 otsus nr [3-20-1449](#), p 24; 21.06.2024 otsus nr [3-22-2022](#), p 23).

9. Isikuandmete töötlemine peab olema seaduslik, eesmärgipärane ja minimaalne (isikuandmete kaitse üldmääruse art 5 lg 1 p-d a, b ja c). Samuti tuleb tagada, et andmed oleksid õiged ja ajakohased (isikuandmete kaitse üldmääruse art 5 p d) (vt ka isikuandmete kaitse üldmääruse [põhjendus](#) nr 39).

Usaldusisikuks kandideerija kohta karistusregistrile päringu tegemine

10. Seaduses on sätestatud nõuded usaldusisikuks kandideerija teovõimelisusele, haridusele, keeleoskusele, aususele ja kõlbelisusele. Usaldusisikuks saamiseks tuleb inimesel sooritada ka usaldusisiku eksam, millel kontrollitakse inimese erialateadmisi ja isiksuseomaduste sobivust. Peale selle peab ta läbima individuaalse esmase koolituse (FIMS § 58 lg 2, §-d 59 ja 60). Ühe aasta jooksul pärast eksami sooritamist ja esmase koolituskava läbimist esitab inimene kojale taotluse kanda ta usaldusisikute nimekirja (FIMS § 58 lg 4 esimene lause). FIMS § 58 lõikes 5 on sätestatud, millisel juhul inimest usaldusisikute nimekirja ei kanta. Näiteks ei kanta usaldusisikute nimekirja inimest, kellel on karistus tahtlikult toimepandud kuriteo eest (FIMS § 58 lg 5 p 1).

11. Seega võib seaduse ülesehitusest ja sätete järjestusest järeldada, et usaldusisikuks kandideerija peab esmalt täitma FIMS § 58 lõikes 2 sätestatud nõuded (sh haridusenõue ning läbima eksami ja koolituse) ning seejärel saab ta taotleda enda usaldusisikute nimekirja kandmist. Seadusest võib ka järeldada, et usaldusisikuks kandideeriva isiku vastavust FIMS § 58 lõikes 5 sätestatud nõuetele tuleb kojal kontrollida pärast seda, kui inimene on sooritanud eksami ja läbinud koolituse ning esitanud nimekirja kandmise taotluse.

12. Usaldusisikuks kandideerija karistatuse kontrollimise kohta enne taotluse esitamist pole sätestatud sõnaselget õiguslikku alust. Isikuandmeid saab koguda üksnes täpselt ja selgelt kindlaksmääratud ning õiguspärastel eesmärkidel. Koguda tohib ainult selliseid andmeid ja nii palju, kui on otseselt vaja eesmärgi saavutamiseks. KPK saab usaldusisikuks kandideerija karistusandmeid kontrollida selleks, et saaks teha usaldusisikute nimekirja kandmise otsuse. Usaldusisikuks kandideerija karistatuse kontrollimine enne eksami või koolituse läbimist ning enne taotluse esitamist ei ole eesmärgipärane. Selline andmete kogumine ei vasta ka minimaalsuse põhimõttele. Usaldusisikuks kandideerija ei pruugi eksamit või koolitust läbida ega esitada taotlust usaldusisikute nimekirja kandmiseks. Peale selle ei pruugi enne usaldusisikuks kandideerija taotluse esitamist olla tema andmed õiged ja ajakohased. Tuleb arvestada, et usaldusisikuks kandideerijal on võimalik taotlus esitada aasta jooksul pärast eksami ja koolituskava läbimist, kuid selle aja jooksul võidakse tema karistusandmed (mis võivad välistada tema kandmise usaldusisikute nimekirja) kustutada ja arhiivi kanda.⁴

13. Seega oli KPK tehtud päring avaldaja kehtivate ja arhiivimata karistusandmete kohta enne avaldaja taotluse esitamist õigusvastane.

---

⁴ Vt ka Justiitsministeeriumi 11.09.2024 [kiri nr 2-6/24-5988-2](#), p 1.

Usaldusisikuks kandideerija kustutatud ja arhiivitud karistusandmete kohta karistusregistrile päringu tegemine ja selliste andmete väljastamine

14. Usaldusisikute nimekirja ei kanta inimest, keda on karistatud tahtlikult toimepandud kuriteo eest (FIMS § 58 lg 5 p 1). Kuriteo eest karistatud inimestel on keelatud tegutseda veel mitmel elualal. Üldjuhul on see põhjendatud. Valdavalt kehtestatakse sellised piirangud karistuse kehtivuse ajaks. Sellisel juhul on seaduses tavaliselt kasutatud sõnastust „kellel on karistus“ või „keda on karistatud“ või „karistusandmed ei ole karistusregistrist karistusregistri seaduse kohaselt kustutatud“.⁵

15. Seadus sätestab põhimõtte, et karistusregistrisse kantud karistusandmetel on õiguslik tähendus inimese karistuse arvestamisel kuni andmete kustutamiseni (KarRS § 5 lg 1). See tähendab, et kustutatud karistusandmetel puudub õiguslik tähendus ja need ei mõjuta inimese õigusi või kohustusi. See, millal karistusandmed arhiivi kantakse, on sätestatud KarRS §-s 24.

16. Riigikohtu selgituste kohaselt kaotavad kustutatud karistusandmed õigusliku tähenduse ja neid ei saa arvesse võtta, välja arvatud juhul, kui seadus näeb selgesõnaliselt ette, et varasemat karistust tuleb arvestada (Riigikohtu 15.02.2023 määrus nr [1-15-1446](#), p 11).⁶ Riigikohus märkis, et mitmed seadused piiravad kriminaalkorras karistatud inimeste õigusi. Näiteks ei anta saneerimisnõustajana tegutsemise õigust inimesele, kellel on karistus tahtlikult toime pandud kuriteo eest ([saneerimisseaduse](#) § 15¹ lg 5 p 1)⁷. Advokatuuri liikmeks ei tohi võtta inimest, keda on kriminaalkorras karistatud tahtlikult toime pandud kuriteo eest jne ([advokatuuriseaduse](#) § 27 lg 1 p 3). Riigikohus toonitas, et neil juhtudel peab olema tegu veel arhiivimata karistusega, kuna see on normis ette nähtud õigusliku tagajärje kohustuslik eeldus.

17. KarRS § 5 lõikes 2 on sätestatud kindlad eluvaldkonnad, milles tegutsevate inimeste töölevõtmisel peab arvestama kustutatud ja arhiivitud karistusandmeid. Näiteks peab seaduses sätestatud juhtudel kontrollima, kas alaealistega tegelevat inimest on karistatud kuriteo eest (KarRS § 5 lg 2 p 2) või kas prokuröriks kandideerijal on varasemaid karistusi (KarRS § 5 lg 2 p 4). KarRS §-s 20 annab mitmel juhul veel täiendava juurdepääsu arhiivitud karistusandmetele. Nii võib uurimisasutus saada arhiivitud andmeid kohtueelse menetluse jaoks (KarRS § 20 lg 1 p 3) ning prokuratuur kriminaalmenetluse läbiviimiseks ja jälitustoimingu planeerimiseks (KarRS § 20 lg 1 p 7).

18. KarRS § 5 lõike 2 ja § 20 eesmärk on kaitsta kustutatud ja arhiivitud karistusandmeid ning piirata neile juurdepääsu. Erandid, mis lubavad juurdepääsu sellistele andmetele, peavad olema sõnaselgelt sätestatud seaduses ning need peavad olema põhjendatud avaliku huvi või konkreetse õiguspärase eesmärgiga.

⁵ Vt [avaliku teenistuse seaduse](#) § 15 p 1: „Teenistusse ei või võtta isikut, kellel on karistus tahtlikult toimepandud kuriteo eest“. [Kohtutäituri seaduse](#) § 17 lg 2 p 1: „Kohtutäituriks ei või nimetada isikut, keda on kriminaalkorras karistatud tahtlikult toimepandud kuriteo eest“. [Krediidiasutuste seaduse](#) § 15 lg 1 p 8: „Finantsinspeksioon keeldub krediidiasutuse tegevusloa taotlejale tegevusloa andmisest, kui taotlejat või tema juhte on karistatud majandusala, ametialase, varavastase või avaliku usalduse vastase süüteo eest ja karistusandmed ei ole karistusregistrist karistusregistri seaduse kohaselt kustutatud.“ Teatud juhtudel – eeskätt politsei- ja vanglaametnike ning õigusemõistmisega seotud tegevusaladel – on aga tegemist eluaegse piiranguga. Eluaegsete ametikeelude kohta vt [õiguskantsleri 29.04.2016 ettepanekut](#) Riigikogule.

⁶ Selle lahendiga otsustas Riigikohus muuta oma varasemat praktikat, lubades kuriteos kahtlustatavate vahistamisel ja süüdimõistetute ennetähtaegsel vanglast vabastamisel arvestada ka nende arhiivitud karistusi.

⁷ Sama sõnastus nagu FIMS § 58 lg 5 punktis 1.

19. Usaldusisikuid pole märgitud KarRS 5 lõikes 2 ega §-s 20.⁸ Sellest saab järeldada, et usaldusisikute kohta ei ole seaduses ette nähtud erandeid, mis lubaksid KPK-le juurdepääsu usaldusisikuks kandideerija kustutatud ja arhiivitud karistusandmetele.⁹

20. Õiguskantsler ei jaga KPK seisukohta, et seadus on KPK suhtes lünklik ja KPK-l on õigus saada usaldusisikuks kandideerija kustutatud ja arhiivitud karistusandmeid.¹⁰ KPK viidatud [õiguskantsleri 29.04.2016 ettepanekus](#) (p 57) on otsesõnu öeldud, et „koostoimes KarRS § 5 lõikega 1 on võimalik nende sätete [*kohtutäituri seaduse § 17 lg 2 p 1*] puhul juhinduda tõlgendusest, et karistusega seotud piirang kehtib vaid kehtivate karistuste puhul.“.

21. Karistuse kehtivuse ajal on inimese süütegu ühiskondlikult taunitav ja tema õigusi võib põhjendatud juhtudel seadusega mõnevõrra laiemalt piirata (usaldusisikuks kandideerija õigusi FIMS § 58 lg 5 p 1 alusel). Kui inimese karistusandmed on kustutatud, kaalub õigus eraelu puutumatusel üles ühiskondliku hukkamõistu ja häbimärgistamise. Karistusandmete kustutamine kannab seega ühiskonnaellu tagasi aitamise eesmärki (võimalust alustada n-ö puhtalt lehel), mistõttu ei tohi inimese õigusi ja vabadusi varasema karistuse tõttu üldjuhul piirata.

22. Ilma õigusliku aluseta isikuandmete töötlemine ei ole seaduslik ning on seega vastuolus ka isikuandmete kaitse üldmääruse artikli 5 lõike 1 punktis a nimetatud seaduslikkuse põhimõttega. KPK-l ei olnud õiguslikku alust teha karistusregistrile päringut usaldusisikuks kandideerija kustutatud ja arhiivitud karistusandmete kohta ning KPK selline tegevus oli õigusvastane. Kuna KPK-l puudub õiguslik alus selliste andmete saamiseks, oli õigusvastane ka nende karistusandmete väljastamine RIK poolt.

23. Kui KPK otsustab inimese usaldusisikute nimekirja kandmise üle, ei saa KPK arvestada kustutatud ja arhiivitud karistusandmeid ka sel juhul, kui ta soovib prognoosida inimese edasist käitumist või temast lähtuvat ohtu või hinnata, kas inimene on aus ja kõlbeline (FIMS § 58 lg 2 p 2). Karistusregistrisse kantud karistusandmetel on õiguslik tähendus ainult kuni andmete kustutamiseni.¹¹

24. Palun andke teada, milliseid meetmeid on KPK ja RIK võtnud või kavatsevad võtta, et edaspidi tehtaks karistusregistrile päringuid ja karistusregistrist väljastataks andmeid õiguspäraselt. Ootan teie vastust ühe kuu jooksul.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Ülle Madise

Teadmiseks: Justiitsministeerium, info@just.ee
Andmekaitse Inspeksioon, info@aki.ee

Kristel Lekko 693 8443, Kristel.Lekko@oiguskantsler.ee

⁸ Samuti pole märgitud kohtutäitureid, pankrotihaldureid, kohtutäituri abisid ega saneerimisnõustajaid jt.

⁹ Vt ka Justiitsministeeriumi 11.09.2024 [kiri nr 2-6/24-5988-2](#), p-d 3 ja 5.

¹⁰ Kohtutäituri ja Pankrotihalduri Koja 03.07.2024 vastus.

¹¹ Vt ka Justiitsministeeriumi 11.09.2024 [kiri nr 2-6/24-5988-2](#), p 4.